

Strīdu risināšanas tendences starptautiskajā tirdzniecībā

INGA KAČEVSKA

No 2006.gada 17. līdz 19.maijam Šamonī, Francijā, norisinājās jau otrais simpozijš "Komerčiālo strīdu izšķiršanas centru darbības nodrošināšana", kuru organizēja Starptautiskais tirdzniecības centrs. Simpozijš pulcināja vairāk nekā simt divdesmit pārstāvjus no 68 valstīm. Darba kārtībā bija jautājumi par starpniecības (mediation) un šķīrējtiesas institūciju attīstību. Tā kā simpozijā piedalījās tik plašs un dažāds pārstāvju loks, vēlos sniegt nelielu un salīdzinošu ieskatu strīdu izšķiršanas attīstības tendencēs citās valstīs, kā arī minēt noderīgas atsaucē uz pieejamiem resursiem internetā.

Strīdu risināšanas tendences starptautiskajā tirdzniecībā

LL.M Inga Kačevska, zvērināta advokāte

03.JPG (10401 bytes)

No 2006.gada 17. līdz 19.maijam Šamonī, Francijā, norisinājās jau otrais simpozijš "Komerčiālo strīdu izšķiršanas centru darbības nodrošināšana", kuru organizēja Starptautiskais tirdzniecības centrs. Simpozijš pulcināja vairāk nekā simt divdesmit pārstāvjus no 68 valstīm. Darba kārtībā bija jautājumi par starpniecības (*mediation*) un šķīrējtiesas institūciju attīstību. Tā kā simpozijā piedalījās tik plašs un dažāds pārstāvju loks, vēlos sniegt nelielu un salīdzinošu ieskatu strīdu izšķiršanas attīstības tendencēs citās valstīs, kā arī minēt noderīgas atsaucē uz pieejamiem resursiem internetā.

Starpniecība

Vesela diena simpozijā tika veltīta tieši starpniecībai, kas norāda, ka šī strīdus risināšanas metode ieņem arvien svarīgāku vietu. Starpniecība ¹ plaši tiek izmantota Amerikas Savienotajās Valstīs un kļūst arvien populārāka ne tikai Eiropā, bet arī Latvijā. Starpniecība ir process, kurā neitrāla persona ² palīdz strīdā iesaistītām pusēm izstrādāt risinājumu konflikta situācijai, kas ir pieņemams abām pusēm. ³

Tiek uzskatīts, ka starpniecība ir vērstā uz to, lai veicinātu sapratni par pušu interesēm un motivācijām strīdā, un starpniecība parasti nemeklē "objektīvo taisnību", bet gan jaunas iespējas un pavērsienus tālāko attiecību attīstībai. Pasaulē šādu procesu izvēlas, jo tas pusēm garantē konfidencialitāti un neformālu veidu, kā arī ātrāku strīda izskatīšanu un vienkāršotu procedūru. Piemēram, Stokholmas Tirdzniecības kameras Starpniecības institūta reglaments noteic, ka starpniecības procesam ir jābūt ne ilgākam par diviem mēnešiem, ja vien puses par to nevienojas citādi. ⁴

Lielākā daļa samierināšanas institūciju reglamenti ir bāzēti uz Apvienoto Nāciju Starptautisko tirdzniecību tiesību komisijas (UNCITRAL) Samierināšanās noteikumu parauglikumu. ⁵ Tomēr kolēģi daudzās valstīs šobrīd, izstrādājot šādu reglamentu, ņem vērā arī noteikumus, kas jau kādu laiku veiksmīgi tiek piemēroti starptautiski atpazīstamajās strīdu izšķiršanas institūcijās, piemēram, 2001.gada Starptautiskās tirdzniecības kameras (ICC) ADR noteikumi, ⁶ 2003.gada Amerikas Arbitrāžas asociācijas (AAA) starpniecības procesa noteikumi ⁷ vai 1990.gada Anglijas Efektīvā strīdu risināšanas centra paraugprocedūras noteikumi (CEDRA). ⁸

Kā tika norādīts simpozijā, daudzās valstīs starpniecības procesā izskatīto lietu daudzums ir ļoti iespaidīgs, jo tas ir obligāts nosacījums pirms lietas izskatīšanas tiesā, piemēram, Dienvidāfrikā, kur Starpniecības un arbitrāžas komisija ⁹ gadā izskata vairāk nekā 17 tūkstošus lietu. Savukārt Horvātijā Ekonomikas kamerā ¹⁰ sadzīvo divi strīdu izšķiršanas centri – patstāvīgās arbitrāžas, kas dibinātas 1966.gadā, un starpniecības centrs, kas dibināts 2002.gadā. Arbitrāžas centrs izskata 62, bet starpniecības centrs – 23 lietas gadā. Mūsu kaimiņi – Viļņas Komerčiālās arbitrāžas tiesa – 2004.gadā var lepoties tikai ar vienu starpniecības lietu. ¹¹

Tomēr ne Krievijā, kur 2003.gadā ir izveidots jauns Starpniecības centrs, ne Igaunijā šādu starpniecības lietu nav. Tas izskaidrojams, ka sabiedrībā nav ne tikai izpratnes, bet arī valda zināmi aizspriedumi par šo procesu, jo atšķirībā no tiesneša vai šķīrējtiesneša, šajā procesā netiek pieņemti pusēm juridiski saistoši lēmumi. Starpnieks var tikai veicināt puses panākt izlīgumu. ¹² Tomēr, ja pusei saistošais izlīgums netiek pildīts, cietušai pusei atkal ir jāgriežas, piemēram, tiesā vai šķīrējtiesā, kas taisītu spriedumu, kuru var izpildīt piespiedu kārtā. Bet šādā gadījumā, kā to paredz, piemēram, Stokholmas Tirdzniecības kameras starpniecības institūta reglamenta 12.pants, starpniekam piekritis, puses viņu var apstiprināt kā šķīrējtiesnesi un lūgt viņam izlīgumu apstiprināt šķīrējtiesas nolēmumā.

Parasti visas starpniecības izmaksas puses daļa uz pusēm ¹³, un sākotnēji liekas, ka starpniecība ir finansiāli pieejama. ¹⁴ Tomēr simpozija dalībnieki atzina, ka ADR metodes nav domātas visu jautājumu atrisināšanai un ne vienmēr atrisinās problēmu, sevišķi, ja pusei ir nepieciešama formāla tiesas procesa aizstāvība un ja puse dod priekšroku tiesneša kontrolei pār procesu. Samierināšanas procesā iztērētais laiks un nauda var būt vēltīgi tērēti, jo puses brīvprātīgi nespēj vienoties par risinājumu. Lai gan daudzos gadījumos ADR ir iespējams veikt vienlaikus, gaidot tiesas procesu, bet šādā gadījumā arī naudas izmaksas var būt lielākas, jo jāmaksā gan par tiesāšanu, gan par ADR.

Šķīrējtiesa

Simpozija otrajā dienā tika runāts par komerciālo šķīrējtiesu ikdienas darbību un sadarbību starp šķīrējtiesas institūcijām. Viennozīmīgi no runātajiem bija iespējams secināt, ka šis strīdus izšķiršanas veids ir ļoti populārs pasaulē, tomēr atšķirībā no Latvijas 99% valstu darbojas tikai viena šķīrējtiesas institūcija.

No konferences materiāliem ir redzama šāda statistika – no 2004.gada 1.janvāra līdz 2005.gada 31.decembrim, Ķīnas Beidžinas arbitražas komisija¹⁵ izskatījusi 4242 šķīrējtiesas lietas, Ungārijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras šķīrējtiesa – 1798, Kolumbijas arbitražas un starpniecības centrs¹⁶ – 427, Kambodžas Arbitražas padomes fonds¹⁷ izskatījis 253 lietas, Hondurasas Samierināšanās un arbitražas centrs pie Tirdzniecības un rūpniecības kameras – 48, Senegālas Tirdzniecības un rūpniecības kameras šķīrējtiesa – četras un Kongo Arbitražas centrs ir izskatījis trīs šķīrējtiesas lietas!

Man simpatizēja Ženēvas Tirdzniecības kameras šķīrējtiesas¹⁸ pārstāves viedoklis, kāpēc viņiem ir samērā maz šķīrējtiesu lietu gadā – tikai 54, jo iedzīvotāji ļoti uzticas tiesu sistēmai un savu strīdu vēlas risināt vienīgi valsts tiesā.

Attīstoties lokālajām šķīrējtiesām, attīstās arī šo institūciju reģionālā sadarbība. Šāda sadarbība ir Amerikas kontinentā,¹⁹ Vidusjūras zemju un arī arābu valstu vidū. Arī Baltijas pārstāvji – Arbitru institūta (*Chartered Institute of Arbitrators*) dalībnieki – tiek vismaz trīs reizes gadā vienā no Baltijas valstīm. Šādas tikšanās ir gan konferenču, gan vakariņu vai diskusiju veida, kurās var uzzināt jaunumus par šķīrējtiesām.

Simpozijā no Latvijas uzdots jautājums par sadarbību starp nacionālajām šķīrējtiesām šķita neparasts, jo tikai Latvijā ir vairāki desmiti šķīrējtiesu. Līdz ar to Latvijas pārstāvjiem amizanta likās Polijas Tirdzniecības kameras šķīrējtiesas²⁰ prezidenta minētā problēma. Proti, Polijā ir izveidota vēl viena šķīrējtiesa – Privāto darba devēju konfederācijas arbitražas, kas mēģina aizvilināt klientus no vecākās šķīrējtiesas. Polijas Tirdzniecības kameras šķīrējtiesa pedējo divu gadu laikā videji ir izskatījusi 831 šķīrējtiesas un 20 mediācijas lietu.

Simpozija dalībnieki vienojās, ka starpniecība ir ļoti efektīva ģimenes, autortiesību un darba tiesību jomā, bet attiecībā uz starptautisko tirdzniecību puses labprātāk izvēlas izpildāmu nolēmumu. Lai gan starpniecības pakalpojums šķiet finansiāli pieejamāks nekā starptautiskie šķīrējtiesu pakalpojumi, cena ir adekvāta sniegtajam servisam un rezultātam. Ievērojot to, ka šķīrējtiesas spriedums ir izpildāms daudzās valstīs saskaņā ar Ņujorkas konvenciju par ārvalstu šķīrējtiesu nolēmumu atzīšanu un izpildīšanu, starpniecības līgums var tikt neizpildīts, kas atkal prasīs papildu izdevumus cietušajai pusei. Pieņemams risinājums tiek piedāvāts Stokholmas Tirdzniecības kameras starpniecības institūtā, kur to pašu neitrālo personu var iecelt par šķīrējtiesnesi, kas apstiprina pušu noslēgto izlīgumu, tomēr arī šajā gadījumā ir svarīgs pušu savstarpējais uzticēšanās un sadarbības līmenis.

Pēdējā laikā starp šķīrējtiesas institūcijām arvien vairāk darbojas princips “sadarboties” un tikai tad “konkurēt”. Sadarbība izpaužas kopīgu mācību rīkošanā, arbitru asociāciju veidošanā, pieredzes apmaiņā, informējot par nacionālo tiesu praksi šķīrējtiesas darbības un to spriedumu izpildes jautājumos, kā arī vienotu šķīrējtiesas reglamentu izstrādē. Latvijas īpaša situācija starptautiskajā līmenī tiek visnotaļ kritizēta un vairāk ir negatīvu piezīmju, jo ārvalsts kolēģiem nav izprotams, ka Latvijā katram ir dota iespēja veidot savu šķīrējtiesu. Tas savukārt rada šaubas par neitralitāti un objektivitāti, ka Latvijā piespiedu kārtā nevar izpildīt *ad hoc* šķīrējtiesu spriedumus un ka šķīrējtiesas spriedums nav apstrīdams. Tomēr nav jaunuma bez labuma – Latvijas pārstāvji var konsultēt, kā izvairīties no šādas situācijas, kāda ir mūsu valstī.

¹ Angļu valodā abr. ADR ir pazīstami trīs galvenie ADR strīdu izšķiršanas veidi: tiešās sarunas (Negotiations), starpniecība (Mediation), samierināšana (Conciliation). Pēdējā laikā praksē dominē uzskats, ka nav nepieciešams izdalīt samierināšanos un starpniecību atsevišķi – abas metodes ir ļoti līdzīgas un būtībā neatšķiras.

² Starpnieks (mediator) parasti ir persona, kas nezina par strīdu un nepazīst iesaistītās puses, tādējādi garantējot savu neitralitāti procesa gaitā. To ieceļ starpniecības institūts, ja vien puses nav vienojušās citādi (Stokholmas Tirdzniecības kameras Starpniecības institūta reglamenta 6.pants, Londonas Starptautiskās šķīrējtiesas starpniecības procesa 3.pants, ICC ADR noteikumu 3.pants).

³ J.B.Stulberg. Taking Charge/Managing Conflict. Wooster, 1987, 5.lpp.

⁴ Stokholmas Tirdzniecības kameras mediācijas institūta noteikumu preambula. <http://www.sccinstitute.com/uk/Rules/>

⁵ http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/arbitration/2002Model_conciliation.html

⁶ http://www.iccwbo.org/index_adr.asp#rules

⁷ <http://www.adr.org/sp.asp?id=22440>

⁸ <http://www.cedrsolve.com/index.php?location=/services/mediation/process/default.htm>. Minētais centrs izskata apmēram 700 lietas gadā.

⁹ www.ccma.org.za

¹⁰ www.hgk.hr

¹¹ <http://www.arbitrazas.lt/index.php?handler=lt.naujienos>

¹² Londonas Starptautiskās šķīrējtiesas 1999.gada Mediācijas noteikumu 7.pants, <http://www.lcia-arbitration.com>, Starptautiskās tirdzniecības kameras (ICC) ADR noteikumu 6.1.pants, skatīt atsauci 6.

¹³ Piemēram, Londonas Starptautiskā šķīrējtiesas 1999.gada Mediācijas noteikumu 8.2.pants un Stokholmas Tirdzniecības kameras starpniecības institūta reglamenta 14.pants.

¹⁴ Piemēram, Stokholmas Tirdzniecības kameras starpniecības institūta reglamenta 5.punkts noteic, ka reģistrācijas maksa, kas maksājama, iesniedzot lūgumu izskatīt strīdu starpniecībā, ir 400 eiro, Londonas Starptautiskās šķīrējtiesā – 500€ , ICC –

1500 USD. Pārējās izmaksas ir atkarīgas no strīdus summas vai kā citādi, piemēram, ICC un Londonas Starptautiskās šķīrējtiesas starpnieka honorārs tiks aprēķināts atkarībā no viņa nostrādātā laika pēc noteiktas stundu likmes.

¹⁵ <http://www.bjac.org.cn/en/>

¹⁶ <http://ccb.org.co/cac>

¹⁷ http://www.arbitrationcouncil.org/eng_index.htm

¹⁸ <http://www.ccig.ch>

¹⁹ <http://www.sice.oas.org/dispute/comarb/iacac/iacac1e.asp>

²⁰ http://www.sakig.pl/en_index.php